

SUBOTA 7. SEPTEMBAR, OKRUGLI STO „PRIZNANJE“

CENTRALNI problem kojim se bavi i zbog kog je pokrenut projekat Imenovati TO ratom jeste to što država Srbija ne priznaje da je bila u ratu. Osim 78 dana rata sa NATO paktom, i rata u Hrvatskoj i BiH do povlačenja JNA aprila 1992. godine, Srbija devedesetih godina zvanično „nije bila u ratu“. Takav stav su držale i drže sve njene vlasti od današnjeg dana.

Kakvo priznanje od države, društva, naroda, porodice žele i očekuju ratni veterani, kakvo drugi učesnici rata, a kakvo antiratni aktivisti, tema je o kojoj smo do sada razgovarali na okruglim stolovima koje su organizovali lokalni partneri na projektu Imenovati TO ratom u Leskovcu (11. juna), Perlezu (3. jula), Kikindi (20. avgusta.) i Požeži (29. avgusta). Sa iskustvom iz ovih razgovora, u subotu 7. septembra u 16h okrugli sto na temu „Priznanje“ organizovaćemo u Centru za kulturnu dekontaminaciju – Paviljonu Veljković u Beogradu.

Jedan od naših prethodnih pokušaja da o ovom, kao i o brojnim drugim pitanjima kojima se bavi projekat *Imenovati TO ratom*, otvorimo diskusiju u prestonici Srbije, nekadašnjem glavnom gradu Jugoslavije, bio je predlog projekta za ovogodišnji Oktobarski salon. Predlog nije prihvaćen. Objavljujemo ga u ovom broju, uz poziv i koncept okruglog stola „Priznanje“. Zbog čega je predlog projekta za Oktobarski salon odbijen, možete sami da procenite u subotu u 16h i na narednim događajima koji se u okviru projekta Imenovati TO ratom realizuju u CZKD-u.

Dobrodošli!

Projektni tim *Imenovati TO ratom*

Okrugli sto Priznanje

7. septembar 2013. godine u 16h
Centar za kulturnu dekontaminaciju
Birčaninova 21, Beograd

CENTAR za kulturnu dekontaminaciju vas poziva na okrugli sto „Priznanje“ koji će se održati u subotu 7. septembra 2013. godine u 16h u Centru za kulturnu dekontaminaciju. Ovaj okrugli sto se realizuje u okviru projekta *Imenovati TO Ratom*.

Priznanje

Kada se govori o sećanju na rat, reč „priznanje“ nije uobičajena. Obično se govori o spomen obeležjima, sećanju, komemoraciji, svedočanstvu... Ove reči ukazuju na događaj koji je već završen, a njegovi tragovi su još operativni u političkom i javnom prostoru. Za razliku od njih, priznanje je zahtev, nedovršena akcija koja otvara mnoga pitanja: Priznanje od koga? Priznanje čega i koga? Priznanje kome? To nisu apstraktna pitanja kojima se bave intelektualci, nego društveni rascepi. Umesto ovih pitanja, postavlja se samo pitanje kako spomen obeležja treba da izgledaju.

U Srbiji danas ne postoji jasan državni stav i prihvatanje odgovornosti za ratove iz devedesetih, niti postoji društveni dijalog, čak ni javni diskurs. Svaka grupa koja misli da ima odgovore forsira svoje viđenje na nivou svoje moći (privatnom, lokalnom, republičkom, regionalnom, međunarodnom), i nameće svoj odgovor kao opšte dobro. Iskustva sa građenjem spomenika u Beogradu koji obeležavaju istorijske događaje iz ratova devedesetih, vrlo jasno pokazuju tenziju između reči: nacionalni, državni, narodni i društveni, pogotovo po pitanju ko traži priznanje, od koga, i kome se to priznanje obraća? Država Srbija, njeni organi i institucije na svim nivoima, odbija da odgovori na pitanja svojih građana.

Beogradske vlasti su 24. marta prošle godine na Savskom trgu otkrile spomenik „žrtvama rata i braniocima otadžbine od 1990. do 1999. godine“. Ideja je unapred izazvala brojne negativne reakcije, kako u bivšim jugoslovenskim republikama, tako i u anti-nacionalistički opredeljenoj javnosti Srbije. Tadašnji zamenik predsednika Skupštine Beograda Zoran Alimpić bezuspešno je nastojao da smiri situaciju objašnjavajući da se ovakav spomenik podiže baš u Beogradu zato što je ovaj grad bio prestonica bivše države.

Na samom otkrivanju spomenika na Savskom trgu 24. marta, članovi porodica poginulih u ratovima od 1990. do 1999. godine sprečili su gradonačelnika Beograda Dragana Đilasa da položi venac. Na ovaj način izrazili su protest zbog toga što na spomeniku nisu ispisana imena poginulih. Gradonačelnik je pokušao da smiri situaciju objašnjavajući da je gradska vlast u izgradnju spomenika i platio uložila šezdeset miliona dinara, te da se spomenik nalazi na mestu koje će za nekoliko godina, kada se izmeste kamioni i železnička stanica, biti jedna od najlepših ulica u Beogradu.

Ovaj događaj oslikava odnos koji sve vlasti u Srbiji za poslednjih dvadeset godina imaju prema ratovima devedesetih godina. Srbija je jedina zemlja na prostoru bivše Jugoslavije koja državno/zvanično „nije učestvovala“ u

ratnim sukobima devedesetih, bez obzira što, na osnovu zvaničnih podataka, ima na stotine hiljada građana koji su ratni veterani, ratni vojni invalidi, članovi porodica poginulih boraca, izbeglia i raseljena lica. Države poput Hrvatske ili BiH imaju zakonsko rešenje položaja svojih građana iz ove populacije, posebne državne praznike (Dan ratnih veterana) i spomen obeležja (spomenike, nazive ulica...), ekonomsko priznanje poput boračkog dodatka i ekonomskih podsticaja za reintegraciju veterana u društvo, medijsku zastupljenost (tematske TV emisije)...

Kakva je situacija u Srbiji? Šta predstavnici relevantnih političkih partija, kao nosioci vlasti, dosadašnje i sadašnje, na nacionalnom i lokalnom nivou, misle o ovom pitanju i da li u svojim programima i javnim kampanjama, kada govore o „sadašnjosti“ (pitanje Kosova, evropske integracije...) ili „budućnosti“ („kada se izmeste kamioni i železnička stanica...“), imaju u vidu i postojanje učesnika rata? Između pitanja Kosova kojim se političari u Srbiji bave (i dan) danas, i „prošlosti“ u kojoj je Beograd bio prestonica Jugoslavije, desio se rat koji vlasti i dalje zataškavaju aktima kao što je spomenik na Savskom trgu, i time negiraju postojanje nekoliko stotina hiljada svojih građana. Iz istog razloga kojim Zoran Alimpić pravda postavljanje spomenika na Savskom trgu – zato što je Beograd bio glavni grad Jugoslavije, za ovogodišnji Oktobarski salon, najvažniju umetničku manifestaciju Beograda, konkurisali smo sa koncepcijom Salona koja bi bila definisana temom ratova devedesetih godina. Smatrali smo da su mesto i uloga Beograda u istoriji i raspadu SFRJ razlog da se baš u ovom gradu pokrene kompleksna debata o uzrocima rata, koja bi se vodila i u drugim gradovima Srbije i Balkana. Format Oktobarskog i salona koji smo predložili, a koji je baziran na iskustvima i dosadašnjim dometima projekta *Imenovati TO ratom*, predviđao je traganje za odgovorima kroz radionice i društvene diskusije, umesto gotovih umetničkih radova koji predstavljaju ovaj ili onaj pojedinačni odgovor. Ovakav predlog koncepcije Oktobarskog salona je odbijen.

Zašto su izgradnju spomenika palim borcima devedesetih, a takvih spomen obeležja je više od 400 širom Srbije, najčešće inicirala i realizovala lokalna udruženja veterana i porodica palih boraca, a nisu podignuti na inicijativu nadležnih državnih struktura sredstvima iz budžeta? Da li je u ideološkim promenama naziva ulica širom Srbije, koje datiraju od devedesetih, bilo inicijative da neke od ulica dobiju ime po poginulim učesnicima ratova, ili po civilnim žrtvama ratova devedesetih? Spor oko isplate duga borcima rata 1999. godine politički je manipulisan i morao je otići do suda u Strazburu da bi došao na dnevni red Vlade Srbije.

Objašnjenje i predstavljanje rata je još jedno važno pitanje za koje država izbegava odgovornost i prebacuje je na civilni sektor. Pojedine mirovne NVO pokušale su da naprave dijalog između veterana i mladih. Uprkos tome što veliki broj mladih dolazi iz porodica u kojima su jedno od, ili oboje roditelja učesnici rata i nose posledice rata

za samoobrazovanje

Biten

uciteljneznalica.org društvena pitanja

(pored direktnih učesnika rata iz Srbije, govorimo i o izbeglim i interno raseljenim licima), u školskim udžbenicima nema jasnog objašnjenja niti diskusije o ratovima devedesetih. Koju poruku deca dobijaju od države? Kakav odnos na osnovu te poruke imaju prema svojim roditeljima? U čemu bi sve trebalo se ogleda državno, a u čemu nacionalno i narodno priznanje učesnicima ratova, razmatrano iz pozicije predstavnika veteranskih organizacija i drugih organizacija civilnog

Imenovati TO ratom – Centar za kulturnu dekontaminaciju

društva, ali i iz pozicije samih veterana ratova devedesetih.

O ovim i drugim pitanjima u vezi teme govoriće se na okruglom stolu, a svi prisutni su pozvani da se nakon izlaganja uvodničara uključe u diskusiju.

Moderator: Branimir Stojanović

imenovati TO ratom

54. Oktobarski salon
predlog projekta

Koncepcija

Koncepcija 54. Oktobarskog salona bila bi definisana temom ratova 90ih, ovaj put kroz radni proces u kojem bi bili uključeni umetnici, anti-ratni aktivisti i učesnici rata, na izgled ostavljeni na oprečnim ekstremima društvenih podela. Zadatak koji se postavlja ovakvom koncepcijom ogleda se u otvaranju podstičajnog polja za kreativno političko i umetničko mišljenje i delanje koje bi beneficiralo uključene strane kao i društvo u celini.

1.a. Kontekst

Uzrok društvene fragmentacije u današnjoj Srbiji, unutrašnji konflikti, odnosno podela između onih koji su učestvovali u ratovima devedesetih i antiratnih aktivista, prikriveni su pre svega jer u zvaničnim terminima Srbija nikada nije objavila rat, nije učestvovala u njemu, i rat se nikada nije ni završio. Ova preklapajuća situacija omogućava da vlada nikada ne usvoji opštu politiku u odnosu na ratove i njihove učesnike (što uključuje ratne veterane, porodice palih boraca, izbeglice, interno raseljena lica, civilne žrtve, ratne i ideološke zatvorenike, itd.), kao ni u odnosu na ljudska prava uopšte, što direktno ili indirektno utiče sve građane Srbije. Cilj projekta *Imenovati TO ratom* jeste da generiše saradnju između učesnika rata i antiratnih aktivista kao društvenih grupa koje mogu biti svedoci realnosti ratova devedesetih i njihovih posledica danas, kako bi obavljali vladu da prizna period devedesetih kao ratni period.

U odnosu na druge grupe ljudi sa ratnim iskustvom, veterani su najdalje od bilo kakvog legalnog statusa, najviše kriminalizovani i marginalizovani. Ili su optuživani da su izgubili ratove, ili da su bili u ratu samo da bi ubijali i pljačkali – u zavisnosti od ideološke pozicije onog koji optužuje – ali je pitanje rata retko kada razmatrano na neki kompleksniji način i u širem društvenom kontekstu. Prema zvaničnim procenama veterana u Srbiji ima 400,000, mada neki procenjuju da ih ima čak 800,000. Zajedno sa članovima njihovih porodica oni čine 25% građana Srbije, koji se skoro 15 godina posle ratnih konflikata u bivšoj Jugoslaviji, i dalje suočavaju sa ozbiljnim preprekama da budu aktivni učesnici u građanskom životu. Regulative koje se tiču ljudi sa ratnim iskustvom svode se na ad-hoc rešenja različitih potreba različitih grupa čime se proizvode i održavaju *zajednice, identiteti i lojalnosti* ali i konflikti između samih grupa. Nasuprot uobičajenim predrasudama, veterani, izbeglice i drugi ljudi sa ratnim iskustvom nisu jasno definisane grupe. Postoji mnogo preklapanja i razlika koje nisu prepoznate jer se termini koji se odnose na ove ljude koriste samo radi promovisanja partijskih političkih agendi.

Izbejavati da se rat nazove ratom i pravno reguliše status njegovih učesnika znači onemogućiti da se napiše istorija tog perioda. U toj atmosferi čutanja niti mogu biti očuvane stare vrednosti niti mogu biti stvorene nove, jer ne postoje ni kriterijumi na kojim bi se one zasnovale niti za jednicu na koju bi se odnosile. Štaviše, čutanje se prenosi na druge oblasti poput rata, etničke pripadnosti, verskih razlika, itd. U svakom slučaju Srpska politička odgovornost ne sme da počiva na društveno-kulturnom isključivanju i negiranju građanskog statusa. Zbog toga Centar za Kul-

turu Dekontaminaciju (Beograd), Centar za Ratnu Traumu (Novi Sad) i Srpski ratni veterani (Beograd-Rakovica) okupili su se 2011. godine prevazilazeći podelu između učesnika rata i antiratnih aktivista, kako bi pokrenuli projekat *Imenovati TO ratom*. Projekat je prvi put javno prikazan u okviru Oktobarskog salona 2011. kao deo umetničkog rada Učitelja Neznalice i njegovog komiteta „Razmicanje – Imenovati TO Ratom“. Drugi aspekt ovog rada bio je program „Publika je Umetnost“ u kom smo ispitili ko je adresant umetničkog rada i šta je obaveza umetnika i onih koji donose odluke u umetničkom svetu u odnosu na ovog adresanta, kako deklarativno tako i u praksi. Zbog svega ovoga mislimo da je sada potrebno da se Oktobarski Salon vrati razvijanju ove debate na konceptualnom i aktuelnom nivou.

1.b. Koncept

Za razliku od klasične izložbe ovaj projekat je osmišljen kao proces refleksije na nivoima sadržaja, metodologije, susreta i lokacije. Pored rada na povećanju vidljivosti tema kojima se bavi, predlog projekta za 54. Oktobarski salon će ispitati tenzije i interakcije između civilnih i umetničkih praksi. *Imenovati TO ratom* osmišljen je kao projekat građanske akcije uz angažovanje umetnika – umetnici će morati da artikulišu svoju poziciju ne samo u odnosu na sadržaj već i da razmišljaju o tome na koji način su njihove akcije umetničke. Ovaj aspekt izložbe/projekta biće razmatran interno između umetnika i projektnog tima tokom radionice i javno tokom izložbe i okruglih stolova. U prethodne dve godine projekata stvorena je mreža civilnih organizacija u šest gradova u Srbiji: Niš, Leskovac, Kragujevac, Požega, Zrenjanin i Beograd. Organizacije na svakoj od lokacija su okupile učesnike ratova i antiratne aktiviste u internim i javnim diskusijama o problemima vezanim za ratove. Nameravamo da iskoristimo ovu infrastrukturu kao bazu za stvaranje umetničkih radova za Oktobarski salon 2013. (Svaki umetnik će tokom radionice posetiti makar 3 od 6 navedenih lokacija), kao i za stvaranje publike za izložbu, koja će putovati na ove lokacije.

Ovim želimo da preispitamo ulogu Oktobarskog salona kao vodeće izložbe u Srbiji i reprezentativne izložbe Beograda, u odnosu na druge lokacije u Srbiji i njihove građane. Uz to, zbog osetljivosti teme, posebno ćemo se fokusirati na pozivanje umetnika iz regiona. Njihov doprinos ovoj temi i razumevanju situacije učesnika rata u regionu će ukazati na razliku između mesta na kojima se rat odigravao i onih na kojima to nije bio slučaj. Tokom prethodne dve godine u okviru ovog projekta je sakupljena velika količina audio-vizuelnog materijala, posebno intervjua i dokumentacije sa okruglih stolova kao i pisanog materijala koji uključuje ekspertse članke, tekstove učesnika rata i antiratnih aktivista, refleksije i pozicije projektnog tima, pravna razmatranja objavljena u biltenu Učitelja neznalice i CZKD-a, nezavisno kao i u dnevnim novinama *Danas*. Svi ovi materijali biće na raspolaganju umetnicima, kao i tokom izložbe. Ovo će omogućiti kompleksnije posmatranje nivoa posredivanja u svakom umetničkom radu i procesu – direktni angažman sa ratim veteranima i antiratnim aktivistima; intervenciju civilnog sektora u stvaranju rada i projekta; dokumentaciju i arhiviranje; i konačno publiku. Ovo je

posebno relevantno za našu temu jer postoji uverenje da ratnu trauma ne mogu da shvate ljudi koji je nisu doživeli.

2.a. Raspored i proces rada:

- Otvoreni poziv (konkurs) za umetnike (25. maj – 25. jul 2013) – uključujući umetnike koji su već pokazali interesovanje i čija imena su navedena dole. Umetnici će biti odabrani na osnovu kvaliteta rada, iskustva sa ovom temom i/ili iskustva u radu sa različitim društvenim grupama. Rezultati o odabranim umetnicima će biti objavljeni u avgustu. Za učešće u radionicama biće odabrano 20 umetnika (10 lokalnih i 10 internacionalnih).
- Poziv za regionalne umetnike – još 10 umetnika iz regiona će biti pozvano da urade rad u svom lokalnom kontekstu, koji će potom biti predstavljen na izložbi 54. Oktobarskog salona.
- Jednomesečna radionica (1 – 31. septembar 2013) – svaki umetnik će raditi na 3 od ukupno 6 lokacija, po nedelju dana na svakoj lokaciji. Radionice će biti koncipirane na zajedničkom radu učesnika rata, antiratnih aktivista i lokalnih i gostujućih umetnika. Za Beogradski deo radionica predviđeno je da se odvija u sedištu udruženja Srpski ratni veterani u Rakovici. Poslednja nedelja će biti posvećena finaliziranju umetničkih radova u Beogradu.
- Izložba u Beogradu (1 – 30. oktobar 2013) – izložba će se sastojati od radova proizvedenih tokom radionice, namenskih radova regionalnih umetnika i već postojećih umetničkih radova koji tematski i metodološki mogu doprineti izložbi.

- Putujuća izložba (1. novembar – 6. decembar 2013) – po jedna nedelja (uključujući transport i postavku) na svakoj od lokacija izvan Beograda.
- Gosti: National Veteran Art Museum iz Čikaga – kao poseban deo programa biće pozvan National Veteran Art Museum iz Čikaga koji će predstaviti svoj rad i uključiti se u diskusiju o muzeološkim praksama vezanim za veterane i umetnost. Ovaj muzej, koji su osnovali veterani rata u Vijetnamu, sadrži kolekciju od preko 2500 umetničkih radova ratnih veterana.
- Tematski okrugli stolovi – od novembra 2011. godine CZKD je dva puta mesečno domaćin okruglih stolova na temu ratova i njihovih učesnika, uz aktivno učešće antiratnih aktivista i učesnika rata. Između aprila i jula 2013. godine, šest okruglih stolova će biti održano na svakoj od šest lokacija projekta. Cilj ovih okruglih stolova je medijiska pažnja i povećanje interesovanja javnosti, koji bi doveli do kompleksne društvene političke rasprave o ovim temama. Serija okruglih stolova će se nastaviti u septembru i trajati tokom odvijanja radionice i izložbe. Predviđamo jedan tematski okrugli sto mesečno na svakoj lokaciji. U Beogradu (CZKD) planirane teme su mobilizacija i korišćenje preduzeća za rat, dobrovoljci, teritorijalna odbrana i ekonomski uzroci rata. Ove teme su posebno važne u kontekstu

uzavrele debate o „Zakonu o boračko-invalidskoj zaštiti“, u kontekstu izbeglica i njihovog trenutnog društvenog položaja kao i u kontekstu privatizacije i radničkih borbi – naša teza je da privatizacija nije bila moguća bez rata. Koordinator na svakoj od pet ostalih lokacija odlučio će o temama u dogovoru sa lokalnim radnim grupama.

- Umetnički okrugli stolovi (1. septembar – 6. decembar 2013) – cilj ovih okruglih stolova je da razmotre pet aspekata izložbe: koncepta, sadržaja, metodologije, susreta i lokacija. Pozvaćemo eksperte i učesnike projekta (sa naglaskom na učešće umetnika, učesnika rata i antiratnih aktivista sa svake lokacije) da zajedno učestvuju u diskusiji kako bi se čula očekivanja i razmišljanja onih koji donose odluke u svetu umetnosti, umetnika, učesnika ratova, antiratnih aktivista i publike. Ovi okrugli stolovi održavaće se jednom mesečno na svakoj od lokacija.
- Veteranski autobus – na redovnoj liniji gradskog autobusa 42, koja povezuje dve glavne lokacije odvijanja projekta, CZKD i udruženje Srpski ratni veterani u Rakovici, biće organizovane vođene ture za umetnike, učesnike i sve zainteresovane. Ova linija pokriva simbolički bitna mesta za teme kojima se bavimo: kreće od centra grada, prolazi pored stadiona Crvene Zvezde, preko Dedinja, pored Belog dvora, sve do Rakovice. Ulogu vodi, svaki put uzeće drugi pojedinac koji će sa svog stanovišta i iskustva voditi turo.

- Bilteni – umesto klasičnog kataloga biće objavljeno 14 biltena (A3/4strane/BW/1000 primeraka) sa nedeljnom periodikom, koji će biti distribuirani pojedinačno i na kraju kao zbirka u specijalno dizajniranoj kutiji. Oni će uključiti tematske diskusije o otvorenim pitanjima i različitim aspektima koncepta izložbe. Na ovaj način izložba će biti predstavljena kao pluralna i koherentna celina.
- Audio-vizuelna dokumentacija – sve javne projektne aktivnosti će se dokumentovati i redovno objavljivati na sajtu projekta i preko youtube kanala sa linkovima ka sajtovima partnera u projektu.
- PR strategija – Jedan od glavnih ciljeva ovog projekta je stvaranje javnog diskursa o temama za koje su mejnstrim komunikacioni kanali najčešće ili zatvoreni, ili njima manipulišu. Za pozivanje publike i promociju događaja korišćemo naše postojeće kanale i mreže (web sajt, mejling liste, društvene mreže) kao i oglase u dnevnoj i nedeljnoj štampi i objave za štampu u vodećim štampanim i elektronskim medijima. Iskoristićemo postojeću saradnju sa dnevnim listom *Danas* za objavljivanje nedeljnog specijala o Oktobarskom salonu. U smislu procesa i rezultata projekta cilj nam je da prvučemo najveću moguću pažnju javnosti u mejnstrim medijima, posebno vodeći računa o načinu na koji će o događaju biti izveštavano. Na izložbi će biti instaliran info-punkt gde će novinari i posetoci u svakom trenutku moći da dobijaju relevantne informacije i materijale vezane za izložbu i proces rada. •

NVAM (The National Veterans Art Museum)

Čikago, SAD
<https://www.nvam.org/>

Muzej prikuplja, čuva i izlaže umjetnost inspirisanu borbom i izrađenu od strane samih veterana. Od 2003, Muzej je proširio svoju misiju uključujući umetnička dela veterana svih američkih ratova. NVAM u svojoj kolekciji danas smešta više od 2.500 umjetničkih djela, uključujući slike, fotografije, skulpture, poeziju i muziku. Svi radovi u permanentnoj kolekciji Muzeja kreirani su od strane više od 255 umetnika, veterana američkih sukoba. •

Izdavač:
Učitelj neznalica i njegovi komiteti
Imenovati TO ratom
CZKD
Urednik:
Ivan Zlatić
Dizajn i prelom:
Matija Medenica

NED National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

Projekat finansiraju Evropska unija kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava i Holandska Ambasada u Beogradu po programu Matra Embassy Programme. Sadržaj ovog štampanog materijala je isključivo odgovornost CZKDa i ni pod kojim okolnostima se ne može smatrati da odražava stav Evropske unije.

Imenovati TO ratom

